

1982 ANAYASASININ KURDUĞU HÜKÜMET SİSTEMİNİN NİTELİĞİ

Kemal Gözler

Bu metin, izleyen kitabımızın 291 ila 305'nci sayfaları arasında yer alan "D. 1982 Anayasasının Kurduğu Hükümet Sisteminin Niteliği" başlığından alınmıştır:

Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 19. Baskı, 2015, s.621-632.

Kitabın tanıtımına <http://www.anayasa.gen.tr/tahd.htm> den ulaşılabilir.

© Kemal Gözler.

1982 Anayasasının kurduğu hükümet sistemini, 2007 öncesi ve sonrası diye ikili bir ayırım yaparak tartışmak uygun olacaktır. Zira 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla Cumhurbaşkanının seçim usûlü değiştirilmiştir. Cumhurbaşkanının seçim usûlünü biz aşağıda 13'üncü bölümde ayrıntılarıyla göreceğiz. Ancak hemen belirtelim ki, adı geçen Anayasa Değişikliğiyle Cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçilmesi usulünden vazgeçilmiş, onun yerine Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi usûlü benimsenmiştir.

21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan Anayasa Değişikliğinden sonra Türkiye'de hükümet sisteminin niteliğini açıklığa kavuşturabilmek için öncelikle hükümet sistemleri hakkında genel bilgi vermek ve bu sistemlerin birbirinden nasıl ayrıldığını genel olarak görmek gerekir. Bu husus esas itibarıyla Türk anayasa hukuku derslerinin bir konusu değil, anayasa hukukunun genel esasları derslerinin bir konusudur. Dolayısıyla bu tartışmayı burada yapmamak ve bu konuda anayasa hukukunun genel esasları kitaplarına gönderme de bulunmakla yetinmek gerekir.

...

şimdi bu genel bilgidен sonra Türkiye'deki hükümet sisteminin niteliğini inceleyelim. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkiye'deki hükümet sistemini, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usûlünü getiren 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan Anayasa Değişikliğinden *önce* ve *sonra* diye ikiye ayırıp tartışmak gerekmektedir. Ancak bu değişikliğin ilk uygulaması, yani Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, 2007'de değil, 2014'te olmuştur. (Onbirinci Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, TBMM tarafından 28 Ağustos 2007 tarihinde; Onikinci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise 10 Ağustos 2014 tarihinde halk tarafından seçilmiş ve 28 Ağustos 2014 günü gö-

reve başlamıştır). Dolayısıyla hükûmet sistemimizin niteliği konusundaki farklılık, bunu öngören Anayasa değişikliğinin 2007’de yürürlüğe girmesiyle değil, 2014’te ilk defa uygulanmasıyla, yani Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla hükûmet sistemimizin niteliği tartışmasını Onikinci Cumhurbaşkanının göreve başlamasından (28 Ağustos 2014) *önce* ve *sonra* şeklinde ikiye ayırıp yapmak uygun olacaktır.

1. Onikinci Cumhurbaşkanının Göreve Başlamasından (28 Ağustos 2014’ten) ÖNCE: Saf Parlâmenter Hükûmet Sistemi

Halk tarafından seçilen onikinci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28 Ağustos 2014 tarihinde göreve başlamasından **önce**, Türkiye’deki hükûmet sistemi, tartışmasız olarak, saf bir parlâmenter hükûmet sistemi idi. Aşağıda göreceğimiz gibi 1982 Anayasasının kurduğu hükûmet sisteminde, *parlâmenter hükûmet sisteminin bütün özellikleri*¹ vardı. Şöyle:

a) Türkiye’de 28 Ağustos 2014 tarihinden önce de, sonra da yürütme organı düalist yapıdadır; ayrıntılarını izleyen bölümlerde göreceğimiz gibi, bir yanda “Cumhurbaşkanı”, diğer yanda ise “Bakanlar Kurulu” vardır. Cumhurbaşkanı yasama organı karşısında sorumsuzdur. Yürütme organının diğer kanadında ise “Bakanlar Kurulu” bulunur. Bakanlar Kurulu, yasama organı karşısında sorumludur. Bakanlar Kurulu da kendi içinde “ikili” yapıdadır. Bir tarafta “başbakan”, diğer tarafta “bakanlar” bulunur. Başbakan, bakanlar kurulunun yani hükûmetin başıdır.

b) Ağustos 2014’ten önce, Türkiye’de yürütme organı (Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlar) doğrudan doğruya halk tarafından seçilmezdi. 21 Ekim 2007’den önce, yürütme organının birinci kanadı olan “Cumhurbaşkanı”, TBMM tarafından seçilmekteydi. Bugün olduğu gibi 28 Ağustos 2014 tarihinden önce de, Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından TBMM üyeleri arasından atanmaktadır; diğer bakanlar ise Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktaydı. Türkiye’de seçimlerde halk Başbakan veya bakanları seçmez; milletvekillerini seçer; seçim sonuçları ilân edildiği günde kimin başbakan olacağı belli değildir. Türkiye’de seçimler yürütme organı oluşturulması için değil, yasama organının oluşturulması için yapılır; yürütme organı, yasama organının içinde çıkar.

c) Ayrıntılarını aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, 28 Ağustos 2014’ten önce de, sonra da, Türkiye’de Cumhurbaşkanı TBMM karşısında sorumsuzdur. Ancak, yürütmenin ikinci kanadı olan Bakanlar Kurulu (Başbakan ve bakanlar) TBMM karşısında hem kolektif, hem de bireysel olarak sorumludur. Bakanlar Kurulunun bir bütün olarak TBMM karşısında sorumluluğuna “kolektif sorumluluk” denir. Bu şu anlama gelir: TBMM, Bakanlar Kurulu hakkında güvensiz-

1. Parlâmenter hükûmet sisteminin özellikleri konusunda bkz. Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı*, Bursa, Ekin, 5. Baskı, 2014, s.243-247.

lik oyu vermişse, bütün Bakanlar Kurulu olduğu gibi düşer. Görevini iyi yapmış olduğu düşünülen bakanlar da görevlerini kaybederler. Türkiye’de ayrıca her bir bakan tek tek TBMM karşısında sorumludur. Buna “bireysel sorumluluk” denir. Bu şu anlama gelir: TBMM Bakanlar Kurulunu genel olarak görevde bırakırken sadece bir bakanı güvensizlik oyu verip görevden alabilir.

d) 28 Ağustos 2008’den önce de, sonra da, Türkiye’de aynı kişi, aynı anda hem yasama, hem de yürütme organında görev alabilir. Yani, bir kişi hem milletvekili, hem de Başbakan veya bakan olabilir.

e) Türkiye’de 28 Ağustos 2014 tarihinden önce de, sonra da Bakanlar Kurulu, TBMM’nin çalışmalarına katılır. Bakanlar Kurulunun kanun tasarısı sunma hakkı vardır. Keza Başbakan ve Bakanlar parlâmentoya girme hakkına, orada oturma, tartışmaları izleme, söz alma haklarına sahiptir.

f) 28 Ağustos 2014’ten önce de, sonra da, Türkiye’de, aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, yürütme organının (Cumhurbaşkanının) yasama organını sınırlı da olsa feshetme hakkı vardır (Anayasa, m.116).

Tüm bu özellikler göstermektedir ki, 1982 Anayasasının kurduğu hükümet sistemi, 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan Anayasa Değişikliğinin uygulandığı *28 Ağustos 2014 tarihinden önce (1982-2014 arası) saf bir parlâmenter hükümet sistemidir*. Bu sistemde Cumhurbaşkanı yetkilerinin az veya çok olmasının sistemin kendisi üzerinde bir etkisi yoktur. Kaldı ki 1982 Anayasası Cumhurbaşkanının işlemlerini, parlâmenter hükümet sistemi anlayışına uygun bir şekilde genel olarak karşı-imza kuralına tâbi tutmuştur (m.105/1). 28 Ağustos 2014’ten önce Türkiye yarı-başkanlık sistemine tartışmasız olarak sahip değildir. Bunun olabilmesi için Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi gerekirdi.

Tarihsel Bilgi.- Türkiye’de 1876 (1909 değişiklikleri dahil), 1961 ve 1982 Anayasalarının kurduğu hükümet sistemi, saf parlâmenter hükümet sistemidir. Yukarıda açıklandığı üzere 1921 Anayasası “meclis hükümeti sistemini” kurmuştu. Yine yukarıda açıklandığı gibi 1924 Anayasası ise kendisine “kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı sistemi” denen bir “melez hükümet sistemi” kurmuştu ki bu meclis hükümeti sistemi ile parlâmenter hükümet sisteminin bir karması niteliğindedir. Ancak sistem esas itibarıyla bir parlâmenter hükümet sistemi olarak çalışıyordu.

2. Onikinci Cumhurbaşkanının Göreve Başlamasından (28 Ağustos 2014’ten) SONRA

21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun uygulanması sonucu halk tarafından seçilen onikinci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28 Ağustos 2014 tarihinde göreve başlamasından sonra, hükümet sistemimizin artık saf bir parlâmenter hükümet sistemi olduğunu söylemek mümkün değildir. Yukarıdaki altı özellik bakımından incelersek şunları söyleyebiliriz:

a) Türkiye’de yürütme organı, 28 Ağustos 2014’ten sonra da düalist (ikili) yapıdadır; ayrıntılarını izleyen bölümlerde göreceğimiz gibi, bir yanda “Cumhurbaşkanı”, diğer yanda ise “Bakanlar Kurulu” vardır. Bu özellik itibarıyla hükûmet sistemi, parlâmenter hükûmet sistemine benzemektedir.

b) 2007 Anayasa Değişikliği, Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesini öngörmektedir. Onikinci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 10 Ağustos 2014 tarihinde halk tarafından seçilmiştir. Cumhurbaşkanının seçim usûlü itibarıyla, Türkiye’deki hükûmet sistemi, 28 Ağustos 2014’ten sonra başkanlık hükûmet sistemine benzer hâlde gelmiştir.

c) Ayrıntılarını aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, 28 Ağustos 2014’ten sonra da Türkiye’de Cumhurbaşkanı TBMM karşısında sorumsuzdur. Ancak, yürütmenin ikinci kanadı olan Bakanlar Kurulu (Başbakan ve bakanlar) TBMM karşısında sorumludur. Bu özellik bakımından hükûmet sistemi parlâmenter hükûmet sistemine benzemektedir.

d) 28 Ağustos 2014’ten sonra da Türkiye’de aynı kişi, aynı anda hem yasa, hem de yürütme organında görev alabilir. Yani, bir kişi hem milletvekili, hem de Başbakan veya bakan olabilir. Bu özellik bakımından da hükûmet sistemi, parlâmenter hükûmet sistemine benzemektedir.

e) 28 Ağustos 2014’ten sonra da Türkiye’de Bakanlar Kurulu TBMM’nin çalışmalarına katılır. Bakanlar Kurulunun kanun tasarısı sunma hakkı vardır. Keza Başbakan ve Bakanlar parlâmentoya girme hakkına, orada oturma, tartışmaları izleme, söz alma haklarına sahiptir. Bu özellik bakımından da hükûmet sistemi, parlâmenter hükûmet sistemine benzemektedir.

e) Aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, 28 Ağustos 2014’ten sonra da Türkiye’de Cumhurbaşkanının yasama organını sınırlı da olsa feshetme hakkı vardır. Bu özellik bakımından da hükûmet sistemi, parlâmenter hükûmet sistemine benzemektedir.

Görüldüğü gibi, 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 5678 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla değiştirilmiş haliyle 1982 Anayasasının kurduğu *hükûmet sistemi*, yukarıdaki altı özellik üzerinden *beş özellik itibarıyla parlâmenter hükûmet sistemine*; **sadece bir özellik itibarıyla başkanlık hükûmet sistemine benzemektedir.**

Bu sonucu tablo yardımıyla şu şekilde gösterebiliriz:

TABLO 12.2: 28 Ağustos 2014 Tarihinden Önce ve Sonra Hükümet Sisteminin Özellikleri

		FARKLILIKLAR	28.8.2014'ten ÖNCE	28.8.2014'ten SONRA
ÖZELLİKLER	ASLI	1. Yürütme Organının Yapısı	İki-Başlı	İki-Başlı
		2. Yürütme Organının Kaynağı (CB'nin Seçimi)	Parlamento	Halk
		3. Yürütmenin Yasamaya Karşı Sorumluluğu	Var	Var
	TALI	1. Yürütmenin Yasamayı Fesih Hakkı	Var	Var
		2. Aynı Kişinin Yasama+Yürütmede Görev Alması	Mümkün	Mümkün
		3. Yürütmenin Yasama Çalışmalarına Katılması	Mümkün	Mümkün

Tablodan da görüleceği gibi hükümet sistemi bakımından 28 Ağustos 2014'ten öncesi ve sonrası arasında tek fark, Cumhurbaşkanının seçimi bakımındandır. Bu tarihten önceki dönemde Cumhurbaşkanı makamında *TBMM tarafından seçilmiş* bir Cumhurbaşkanı var iken, bu tarihten sonra aynı makamda *halk tarafından seçilmiş* bir Cumhurbaşkanı vardır.

O hâlde burada tartışmamız gereken husus şudur: Cumhurbaşkanının parlâmento tarafından değil de, halk tarafından seçilmesi, diğer özellikleri değişmeyen bir parlâmenter hükümet sistemini, parlâmenter hükümet sistemi olmaktan çıkarır mı?

Bu soruya önceden ve her durum için geçerli bir cevap vermek güçtür: Halk tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı yürütme organının gerçek başı haline gelip hükümet edebilir, yani ülkenin genel siyasetini belirleyebilir; ama tersi de olabilir. Cumhurbaşkanının böyle bir duruma gelmesi hukukî şartlara göre değil, birtakım siyasal şartlara göre değişir. Örneğin parlâmentoda çoğunluğa sahip bir siyasal partinin liderinin Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda, bu Cumhurbaşkanı ülkenin genel siyasetini belirlemeye teşebbüs edebilir. Böyle bir durumda Anayasanın benimsediği sistem altı özellik üzerinden beş özellik itibarıyla parlâmenter hükümet sistemine benzese bile, sistem hukuken olmasa bile, fiilen bir başkanlık sistemi gibi çalışır; böyle bir durumda Türkiye'deki hükümet sisteminin ABD'deki hükümet sisteminden pek bir farkı kalmaz.

Aslında 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan Anayasa Değişikliğiyle getirilen Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usûlü, karşılaştırmalı anayasa hukukunda şimdiye kadar görülmemiş yeni bir durum değildir. Başta Fransa olmak üzere, Finlandiya, Portekiz, Avusturya, İrlanda ve İzlanda gibi bazı ülkelerde hükümet sistemi diğer özellikleri itibarıyla parlâmenter hükümet sistemine benzemesine rağmen, bu ülkelerde Cumhurbaşkanları parlâmento tarafından değil, doğrudan doğruya halk tarafından seçilmektedir. Maurice Duverger, Cumhurbaşkanlarının doğrudan doğruya halk tarafından seçildiği bu sistemleri “yarı-başkanlık sistemi (*semi-presidentialism*)” olarak nitelendirmiştir². Duverger'nin bu nitelendirmesi de büyük ölçüde tutmuş ve kul-

2. Maurice Duverger, “A New Political System Model: Semi-Presidential Government”, *European Journal of Political Research*, Volume 8, Issue 2, 1980, s.165-187.

lanılmıştır. Böylece hükûmet sistemleri, “parlâmenter sistem”, “başkanlık sistemi” ve bunların arasında orta bir yerde yer aldığı düşünülen “yarı-başkanlık sistemi” olmak üzere üçe ayrılmaya başlanmıştır. Eğer bu ayrım benimsenirse, Türkiye’de 28 Ağustos 2014 tarihinden sonra hükûmet sisteminin “yarı-başkanlık hükûmet sistemi” olduğunu söylemek gerekir.

Ancak *yarı-başkanlık hükûmet sistemi* kavramının isabeti üzerinde ciddi tartışmalar vardır³. Bu kavramın çok da isabetli bir kavram olmadığı söylenebilir. Zira bu hükûmet sisteminin olduğu ülkelerde siyasal sistem, ya saf bir parlâmenter hükûmet sistemi gibi, ya da bir başkanlık sistemi gibi çalışmaktadır. Yarı-başkanlık hükûmet sistemi en tipik örneği olarak gösterilen Fransa’da hükûmet sisteminin gerçekte, parlâmenter hükûmet sistemi ile başkanlık hükûmet sistemi arasında yarı yolda yer alan bir sistem olarak değil, Cumhurbaşkanını destekleyen bir parlâmento çoğunluğunun olup olmamasına göre başkanlık sistemi veya parlâmenter sistem olduğu kabul edilmektedir. Fransa’da Cumhurbaşkanını destekleyen bir parlâmento çoğunluğunun olduğu dönemlerde Fransız hükûmet sistemi pratikte bir Başkanlık hükûmet sistemi gibi çalışmaktadır. Buna karşılık, parlâmentoda Cumhurbaşkanı destekleyen bir çoğunluğun olmadığı “*cohabitation* (*koabitasyon* okunur)” dönemlerinde (1986-1988, 1993-1995, 1997-2002) sistem bir parlâmenter hükûmet sistemi gibi çalışmaktadır⁴. Bu nedenle Fransız sistemi, başkanlık sistemi ile parlâmenter hükûmet sistemi arasında orta yolda bulunan bir sistem değil, *bu iki sistem arasında gidip gelen bir sistemdir*. Böyle bir durumu ifade etmek için ise “yarı-başkanlık (*semi-presidentialism*)” kavramının kullanılması yanlış olur. Çünkü “yarı (*semi*)” terimi, bir şeyin yarısını, yani 1/2’sini, diğer bir ifadeyle % 50’sini ifade eder. Yarı-başkanlık dendiğinde insanın aklına başkanlık sisteminin özelliklerinin yarısını, yani % 50’sini içeren bir sistem gelir. Keza böyle bir sistemin başkanlık sistemi ile parlâmenter sistem arasında ortalama bir yerde yer alması gerekir. Yani böyle bir sistemin yarı yarıya başkanlık sistemine, yarı yarıya parlâmenter sisteme benzemesi gerektiği düşünülür.

Halk tarafından seçilen onikinci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28 Ağustos 2014 tarihinde göreve başlamasından sonra Türkiye’deki hükûmet sistemi hakkında da tamamıyla aynı şeyler söylenebilir. Bu sisteme yarı-başkanlık sistemi denmesinin yukarıda açıklanan aynı nedenlerle isabetli olmadığı söylenebilir.

3. Bu tartışmaların açıklanması ve bu konuda etraflı bilgi için Türkçe’de Nur Uluşahin’in şu mükemmel monografisine bakılabilir: Nur Uluşahin, *Saf Hükûmet Sistemleri Karşısında İki Başlı Yürütme Yapılanması*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2007, *passim*. Keza bu konuda aynı yazarın şu makalesini de zikretmek gerekir: Nur Uluşahin, “Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: ‘Yarı Başkanlık’ tan ‘İki Başlı Yürütme Yapılanması’ na”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, Sayı 2, Yıl 2003, s.199-233.

4. Dmitri Georges Lavroff, *Le droit constitutionnel de la Ve République*, Paris, Dalloz, 1995, s.817-822.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanmasından sonra, Türkiye'deki hükümet sistemi niteliği, yukarıda açıklandığı gibi, oluşacak siyasal koşullara göre değişecektir. *Bu siyasal koşulları şu iki hipotez dahilinde açıklayabiliriz:*

Birinci Hipotez.- TBMM'de çoğunluğa sahip iktidar partisinin lideri, Cumhurbaşkanı adayı olur ve halk tarafından Cumhurbaşkanı seçilirse, Cumhurbaşkanı ülkenin genel siyasetini gerçekte belirleyen kişi haline gelir. Bu durumda da ise hükümet sistemi, başkanlık sistemine oldukça benzer bir şekilde çalışır. Böyle bir durumda, halk tarafından seçilen ve iktidar partisinin gerçek lideri olan Cumhurbaşkanı, Anayasanın kendisine verdiği biçimsel Cumhurbaşkanlığı yetkileri yanında, hukuken kendisine değil, Bakanlar Kuruluna, başbakan ve bakanlara ait yetkileri de fiilen yönlendirmeye başlar, ülkenin iç ve dış siyaseti Bakanlar Kurulu tarafından değil, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen hâle gelir. Ancak bunun böyle devam edebilmesinin şartı, ülkenin yasal Başbakan ve bakanlarının sahip oldukları yetkileri fiilen Cumhurbaşkanıya devretmeyi kabul etmelerine bağlıdır.

İkinci Hipotez.- Türkiye Büyük Millet Meclisinde kendisini destekleyen bir çoğunluğa sahip olmayan bir kişi halk tarafından Cumhurbaşkanı seçilirse veya seçilmiş görevdeki Cumhurbaşkanı destekleyen iktidar partisi seçimlerde parlâmentodaki çoğunluğunu yitirirse, sistem yine parlâmenter hükümet sistemine benzer bir şekilde çalışmaya başlar. Çünkü bu ihtimalde, TBMM çoğunluğu ve keza Bakanlar Kurulu ile Cumhurbaşkanı aynı siyasal eğilimde olmayacaktır. Dolayısıyla TBMM ve Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının ülkenin iç ve dış siyaseti belirlemesine izin vermez. Böyle bir ihtimalde Cumhurbaşkanı sadece Anayasa tarafından kendisine verilen biçimsel yetkilerini kullanabilir.

Ancak kendisine muhalif parti veya partilerin hükümeti kurması durumunda, Cumhurbaşkanının, kendisinin de halk tarafından seçildiğini ve meşruluğa sahip olduğunu ileri sürüp ülkenin iç ve dış siyasetini yönlendirmeye teşebbüs etmesi ihtimal dışı değildir. Bu ihtimalde ise anayasal sistemde kriz çıkabilir. Çünkü yukarıda Cumhurbaşkanının yetkilerini incelediğimiz bölümde açıkladığımız üzere 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanının pek çok yetkisi vardır ve bu yetkilerin hangilerini tek başına, hangilerini Başbakan ve ilgili bakanın karşı imzalarıyla kullanabileceği hususu tartışmalıdır. Keza Cumhurbaşkanının hükümetin kararlarını imzalamayı reddedip reddedemeyeceği hususu da tartışmalıdır. Hatırlanacağı üzere ülkemizde Cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçildiği 2007 öncesi dönemde, zaman zaman, Cumhurbaşkanının bazı işlemleri karşı-imzasız yapması ve bazı kararlarını imzalamayı reddetmesi yüzünden Cumhurbaşkanları ile hükümetler arasında ciddi krizler yaşanmıştır. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi durumunda, Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu arasında siyasal eğilim özdeşliği yoksa, benzer krizler çıkması

ihtimali çok daha yüksektir. Böyle bir krizde, halk tarafından seçilen bir Cumhurbaşkanı'nın, halk tarafından seçilmeyen bir Cumhurbaşkanı'na oranla eli çok daha kuvvetlidir ve dolayısıyla böyle bir krizi çözmek çok daha zordur. Zira Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, Cumhurbaşkanı'na siyasî meşruiyet kazandırır ki, bu da anayasal sistemde “çifte meşruluk” sorunu diye isimlendirilen soruna yol açar. Bu sorun sistemin kilitlenmesine sebep olabilir. O nedenle Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesine yönelik olarak 2007 yılında yapılan Anayasa Değişikliğinin tehlikeli bir değişiklik olduğu ileri sürülebilir.

Yukarıdaki iki hipotezi biz 10 Ağustos 2014 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı seçilmesinden önce yayınladığımız bir makalede ileri sürmüş ve yukarıdaki analizi yapmıştık (Bkz.: Kemal Gözler, “Hükümet Sistemimiz Değişecek mi?”, *Türkiye Günlüğü*, Bahar 2104, Sayı 118, s.62-69 [www.anayasa.gen.tr/hs-degisecek-mi.htm]). O tarihten bu yana yaşadığımız siyasal gelişmeler, bu makalemizde ileri sürdüğümüz görüşleri doğrulamıştır.

28 Ağustos 2015–7 Haziran 2015 Tarihleri Arasındaki Durum.- 10 Ağustos 2014 tarihinde iktidar partisi AKP'nin Genel Başkanı ve Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan Cumhurbaşkanı seçildi. Erdoğan, 28 Ağustos 2014 günü göreve başladı. Göreve başladığı tarihten 7 Haziran 2015 genel seçimlerine kadarki dönemde TBMM'de AKP tek başına çoğunluğa sahipti ve bu dönemde Ahmet Davutoğlu Hükümeti bu çoğunluğa dayalı olarak iktidar oldu. 28 Ağustos 2015–7 Haziran 2015 tarihleri arasında yukarıdaki birinci hipotezin doğrulandığını söyleyebiliriz. Bu dönemde, tartışmalı olmakla birlikte, Başbakan ve bakanların Anayasanın kendilerine verdiği yetkileri Cumhurbaşkanı Erdoğan'a fiilen devretmeyi büyük ölçüde kabul ettikleri ve ülkenin Bakanlar Kurulu tarafından değil, gerçekte Cumhurbaşkanı tarafından yönetilmeye başlandığı çok genel olarak gözlemlenebilir. Bu gözlemin doğruluğu ölçüsünde ülkenin, bu dönemde *fiili bir başkanlık sistemi* içine girdiği söylenebilir.

7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinden Sonraki Durum.- 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı destekleyen AKP, TBMM'deki çoğunluğunu yitirmiştir. Artık Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Anayasanın kendisine verdiği biçimsel yetkilerden daha fazlasını kullanması, ülkenin genel siyasetini belirlemesi mümkün değildir. Ancak 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde hiçbir parti parlamentoda hükümeti tek başına kuracak bir çoğunluğu elde edememiştir. Koalisyon hükümeti kurulması için yapılan görüşmeler de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Neticede Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 24 Ağustos 2015 günü Anayasanın 116'ncı maddesi uyarınca TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermiştir. YSK, yeni seçimlerin 1 Kasım 2015 tarihinde yapılmazına karar vermiştir. (a) 1 Kasım 2015 seçimlerinde *AKP tek başına iktidar olacak bir çoğunluğu elde ederse*, yukarıdaki paragrafta söylenenler bu durum için de söylenebilir. Yani bu durumda hükümet sistemimiz *fiili bir başkanlık sistemi* gibi işleyecektir. (b) Ancak 1 Kasım 2015 seçimlerinde, AKP, 7 Haziran 2015 seçimlerinde olduğu gibi, *tek*

*başına iktidar olacak çoğunluğu elde edemez ise, yine ülkede bir koalisyon hükümetinin kurulması durumu söz konusu olacaktır. Haliyle yeni seçimlerden sonra da koalisyon hükümetinin kurulup kurulamayacağı, kurulacaksa hangi partiler arasında kurulacağı bugünden belli değildir. AKP'siz bir koalisyon hükümeti kurulması durumunda, ülkenin hükümet sisteminin *parlâmenter hükümet sistemi* gibi işleyeceği söylenebilir. Hükümetin AKP'nin ortak olduğu bir koalisyon tarafından kurulması durumunda da değişen pek bir şey olmaz. Zira böyle bir durumda koalisyonun diğer ortağı haliyle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ülkeyi bir "başkan" gibi yönetmesine izin vermez. Bununla birlikte AKP'siz bir koalisyon Hükümeti durumunda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Hükümet arasında çatışma çıkma ihtimali pek yüksektir. Böyle bir durumda bu çatışmanın, yukarıda açıklanan "çifte meşruluk" sorunu nedeniyle, Türkiye'de 2007 öncesi dönemlerde Cumhurbaşkanı ile Hükümetler arasında şahit olunan çatışmadan çok daha şiddetli bir çatışma olacağı tahmin edilebilir.*

Bu metin, izleyen kitabımızın 291 ila 305'nci sayfaları arasında yer alan "D. 1982 Anayasasının Kurduğu Hükümet Sisteminin Niteliği" başlığından alınmıştır:

Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 19. Baskı, 2015, s.621-303.

Kitabın tanıtımına <http://www.anayasa.gen.tr/tahd.htm> den ulaşılabilir.

© Kemal Gözler. Bu metin kısmen veya tamamen tekrar yayınlanamaz; başka internet sitelerine konulamaz. Bu metinden ancak Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'nci maddesindeki şartlara uyularak alıntı yapılabilir. Kaynak gösterilirken metnin aslı olan kağıt kitaba (Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 19. Baskı, 2015, s.621-632 şeklinde) veya bu metne atıf şu şekilde atıf yapılması önerilir: Kemal Gözler, "1982 Anayasasının Kurduğu Hükümet Sisteminin Niteliği", <http://www.anayasa.gen.tr/gozler-hs-niteligi.pdf> (erişim tarihi).